

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก จึงทำให้มีปริมาณข้าวเป็นจำนวนมาก ข้าวที่ปลูกได้เกษตรกรจะนำมาขายและเหลือเก็บไว้รับประทานเอง นอกจากนั้นยังนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามท้องถิ่นและภูมิภาค กระบวนการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร หรือคนในชุมชนมีส่วนกระตุ้นเศรษฐกิจภายในจังหวัดอีกด้วย การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากข้าวมาเป็นอาหารเพื่อสุขภาพที่มีประโยชน์และมีคุณค่าทางโภชนาการสูง การเพิ่มหรือเสริมสารที่มีประโยชน์ และมีคุณค่าทางอาหารเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพให้มีความหลากหลายมากขึ้น แต่ปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่ยังนิยมใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงข้าวเพื่อให้ได้ผลผลิตตามต้องการ ดังนั้นข้าวจึงมีการปนเปื้อนสารเคมีที่ใช้ในการผลิต เช่น สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี เป็นต้น ซึ่งมีผลกระทบต่อสุขภาพ และการเพิ่มความเข้มงวดของประเทศผู้นำเข้าข้าวในการตรวจสอบด้านสุขอนามัยและสารตกค้างโดยเฉพาะสารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชในระบบการผลิต จึงเห็นได้ว่ากลุ่มประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีย่อมมีมาตรฐานการดำรงชีวิตสูงตามไปด้วย มีการกีดกันหรือห้ามนำเข้าสินค้าเกษตรที่มีสารปนเปื้อนหรือสารพิษตกค้าง และหันมาให้ความสำคัญกับการบริโภคสินค้าเกษตรปลอดสารพิษที่เรียกว่า เกษตรอินทรีย์ (Organic farming) ซึ่งหลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ทุกชนิด การทำเกษตรอินทรีย์เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะได้มาซึ่งผลผลิตที่ปลอดภัยสำหรับใช้เป็นอาหารและยา ซึ่งเป็นสองในสี่ของปัจจัยหลักที่จำเป็นในการดำรงชีวิตมนุษย์ การผลิตข้าวอินทรีย์จะช่วยยกระดับมาตรฐานข้าวไทยให้สูงขึ้น มีผลดีต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ ในขณะเดียวกันจะช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ประเทศไทยเริ่มผลิตข้าวอินทรีย์เชิงพาณิชย์ในปี พ.ศ. 2534 ปัจจุบันพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ข้าวอินทรีย์ที่ผลิตได้ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อการส่งออก พันธุ์ข้าวที่นิยมใช้ปลูกส่วนใหญ่คือ พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 และ กข.15 (กรมการข้าว, 2552)

จังหวัดมหาสารคามเป็นอีกหนึ่งจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์กว่า 5,000 ไร่ เพื่อผลักดันออกสู่ตลาดอาเซียน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดมหาสารคาม ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์จังหวัดมหาสารคาม ที่ว่า “จังหวัดมหาสารคามจะเป็นฐานการผลิตและแปรรูปผลผลิตด้านการเกษตร เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่อุตสาหกรรมอาหารและพลังงานทดแทนของประเทศ ประชาชนอยู่ดีมีสุขในสังคมคุณภาพ” เพื่อสร้างความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค โดยก่อนหน้านี้เกษตรกรเคยทำนาแบบใช้สารเคมี แต่ต้องใช้ต้นทุนสูง เพราะปุ๋ยเคมีราคาแพงจึงทดลองหันมาปลูกข้าวอินทรีย์ โดยมีสำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม และภาคเอกชนมาให้การสนับสนุน

ปัจจุบันจังหวัดมหาสารคาม ได้ส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ 105 พร้อมจัดตลาด นำผู้ซื้อมาพบผู้ผลิตโดยตรง เป็นการเพิ่มช่องทางการจำหน่าย ขยายตลาดข้าวอินทรีย์ของจังหวัดมหาสารคาม ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย พร้อมผลักดันเพื่อแข่งขันในตลาดอาเซียน เมื่อเกษตรกรสามารถสร้างผลผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจ จนนำไปสู่แนวคิดที่จะทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ที่ลดสารพิษตกค้างในผลผลิตทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลดีทั้งกับผู้ผลิตและผู้บริโภคให้สามารถบริโภคอาหารที่ปลอดภัย ปราศจากสารเคมี การผลิตอาหารปลอดภัย (สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม, 2553) เพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลที่ประกาศจะผลักดันให้ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัย (Food safety) ให้เป็นครัวของโลก หลายหน่วยงานจึงเกิดกระแสนี้ขึ้นในการณรงค์ ส่งเสริมให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ และผู้บริโภคหันมาให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวมากขึ้น

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกข้าวบ้านหนองยาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามเป็นอีกหนึ่งแห่งที่เริ่มมีการส่งเสริมการปลูกข้าวอินทรีย์กว่า 400 ไร่ ซึ่งประกอบไปด้วย ข้าวเหนียว กข.6 ข้าวมะลิ 105 ข้าวเหนียวดำ ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวหอมใบเตย และข้าวทับทิมชุมแพ ที่ผ่านมาจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ประสบปัญหาด้านการผลิตข้าว เช่น ต้นทุนการผลิต ค่าแรงงาน ปัญหาแหล่งน้ำ และความรู้ด้านการจัดการป้องกันโรคและแมลง กระบวนการผลิตยังมีวิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งยังมีการใช้พันธุ์ข้าวคุณภาพต่ำ มีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และปุ๋ยเคมีที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการมีการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้ได้ผลผลิตและคุณภาพข้าวต่ำไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค และผลผลิตมีราคาต่ำ จึงจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการผลิตข้าวของเกษตรกรรวมทั้งให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการผลิตที่ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ และเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ช่วยกันแก้ปัญหา พัฒนาคุณภาพการผลิต และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันการตลาด ในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และสร้างประสิทธิภาพการดำเนินการตลอดต้นทาง ถึง ปลายทาง ดังนั้นจึงเกิดแนวคิดพัฒนากระบวนการผลิตข้าว ภายใต้กระบวนการวิจัยตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุน สร้างรายได้ แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกข้าวบ้านหนองยาง ตำบลข้าวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกข้าวบ้านหนองยาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อพัฒนากระบวนการผลิตข้าวให้ได้คุณภาพของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกข้าวบ้านหนองยาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกข้าวบ้านหนองยาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามร่วมกับนักวิจัยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่บ้านหนองยาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม 41 คน ร่วมกันศึกษาและวางแผนในการพัฒนาได้แก่

1. การหาวิธีในการลดต้นทุนการผลิตข้าวที่เกิดจากการใช้ปุ๋ยเคมี ให้เกษตรกรมีแรงจูงใจในการหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์
2. สร้างและวิจัยนวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมศักยภาพในการผลิตและแปรรูปให้ได้ผลิตภัณฑ์จากข้าว
3. วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากข้าว เพื่อสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกข้าว

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

วิจัยและพัฒนา หมายถึง กระบวนการพัฒนาการผลิตข้าวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ปลูกข้าว บ้านหนองยาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ให้สามารถลดต้นทุนในการผลิตโดยผ่านกระบวนการของนวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ของข้าวที่มีคุณภาพ

อาหารสู่ครัวโลก หมายถึง การผลิตภัณ์อาหาร โดยเฉพาะข้าวของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองยางให้มีปริมาณเพียงพอ มีคุณภาพที่ดีเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ทั้งในและต่างประเทศ

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน ประกอบกิจการดังกล่าว เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพัฒนาตนเองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกข้าวบ้านหนองยาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลสภาวะการณ์และปัจจัยเงื่อนไขในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกข้าวบ้านหนองยาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. ได้กระบวนการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวที่เหมาะสม
3. เพิ่มมูลค่าของข้าวให้ผลิตภัณฑ์มีความหลากหลายเป็นทางเลือกของผู้บริโภค ทำให้แหล่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีรายได้จากการผลิต ผลิตภัณฑ์จากข้าว
4. ได้ข้อมูลและวิธีการในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกข้าวบ้านหนองยาง เพื่อไปประยุกต์ใช้แก่พื้นที่ใกล้เคียง

1.6 ระยะเวลาในการดำเนินงาน

เดือนมกราคม พ.ศ. 2560 – เดือนกันยายน พ.ศ. 2561